

Erja Saarinen

Sosiaalialan osaamiskeskusten johtajille tehty kysely osoittaa, että keskuksat ovat saavuttaneet kymmenessä vuodessa paljon, vaikka työtä ovat haitanneet organisaatioiden häilyvä asema ja niukka rahoitus.

Näkyvyyttään vaikuttavampia

Kymmenen vuotta sitten sosiaalialalla ei ollut kehittämiskeskustoimintaa, joissa kaikki kunnat, ne pienimmätkin, olisivat voineet osallistua kehittämistyöhön. Osaamiskeskukset luotiin turvaamaan alan asiantuntemuksen kehittyminen ja välittyminen, peruspalvelujen kehittyminen ja välittyminen, erityispalvelujen kehittyminen ja välittyminen. Niiden piti saada aikaan koulutuksen, tutkimuksen ja käytännön työn yhteyksiä ja toteuttaa tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoimintaa.

Kaikkea tätä on tehty, mutta aluksi suuri urakka oli verkosto-organisaation luominen: yhdeksän osaamiskeskusta muodostaa yhdessä valtakunnallisen verkoston ja myös alueillaan ne toimivat verkostoina. Jo verkostomaisen kehittämiskeskustan luominen tyhjistä on saavutus. Kehittämiskeskustan luominen alueella lisääntynyt ja alueellinen tiedontuotanto virkistynyt.

”*Verkosto-organisaatio on haasteellinen ja antoisa. Verkostoja on monia ja niistä pitää huolehtia, jotta niitä on helppo mobilisoida. Kaikkia verkostoja ei voi pitää yhtä aikaa toiminnassa*”, yksi osaamiskeskusjohtaja kuvailee.

Lisää erityisosaamista

”*Osaamiskeskuksista pysyvä tuki sosiaalialan erityisosaamiselle*”, oli otsikoitu *Sosiaaliturvan*, *Sosiaalitiedon* edeltäjän juttu keskusten perustamisesta 2002. Osaamiskeskukset ovatkin kehittäneet monen alueen erityisosaamista, kuten asunnottomien palveluita, gerontologista sosiaalityötä, saamelaisten palveluja, tietoteknologiaa, päihdetyötä, vammaistyötä, lastensuojelua ja pohjoismaista yhteistyötä.

Monet ovat kehittäneet työmenetelmiä ja juurruttaneet niitä alueilleen. Esimerkiksi Lapissa on tuettu läheisneuvonpidon käyttöönottoa ja laajennettu sen käyttöä lastensuojelusta aikuisen tai iäkkään ihmisen tukemiseen. Ruotsinkielinen osaamiskeskus taas on kehittänyt perhetyötä ja perhekeskustoimintaa Ruotsin Leksandista saatujen virikkeiden pohjalta. Kaakkois-Suomessa on keskitytty vammaistyöhön ja sen käytäntöjen yhdenmukaistamiseen maakunnassa.

Maton vetäisy jalkojen alta

Muutama vuosi sitten osaamiskeskukset rakensivat innokkaasti kehittämissyksikköjä muun muassa lastensuojeluun. Niitä oli parhaimmillaan yli 50. Niille ei kuitenkaan järjestynyt lupailtua valtion rahoitusta. Kun tämä valkeni, monien kehittämiskeskusten notkahti. Tämä on ollut monille keskuksille suurin pettymyksen aihe.

Erikoistutkija **Liisa Heinämäki** Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta kertoo, että osa kehittämisyksiköistä on jatkanut *Kaste*-rahoituksella

ja osa kuntien omana toimintana. Hän korostaa, että kaikesta huolimatta kehittämissyksikkö-ajattelu jäi elämään: kunnat näkivät alueellisen verkostoitumisen hyödyn ja tämä on luonut pohjaa muun muassa kuntien yhteistoiminta-alueille.

Selvyyttä asemaan

Ylipäänsä osaamiskeskustoiminnassa ollaan tyytymättömiä valtion toimiin: rahoitus on niukkaa, sirpalemaista ja heittelevää, näkemykset osaamiskeskusten asemasta vaihtelevat ja linjaukset puuttuvat.

”*Eri tahoilta kootun hankerahoituksen ohella keskusten kehittämiselle merkittävää olisi aikaansaada sosiaalihuollon erityisvaltionosuusjärjestelmä. Se suuntaisi terveydenhuollon tapan valti-onosuutta kunnille korvaukseksi osaamiskeskustoiminnan kustannuksista*”, näin sanoi sosiaalineuvos **Martti Lähteinen** vuonna 2002 *Sosiaaliturva*-lehden haastattelussa. Tätä rahoitusmallia osaamiskeskusjohtajat odottavat edelleen.

Osaamiskeskusten asemasta on tarkoitus säätää parhaillaan valmisteltavassa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa. Touku-kuussa voimaan tullessa terveydenhuoltolaisla säädetään jo uusista perusterveydenhuollon kehittämissyksiköistä, jotka ovat paljolti osaamiskeskustoimintaa vastaavia rakenteita.

Liisa Heinämäki arvioi, että jatkossa terveydenhuoltolain järjestämistä koskevat asiat siirretään sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiseen järjestämislakiin. Näin sosiaali- ja terveydenhuoltoon saataisiin omat, uudistetut sisältölaikinsa ja yhteinen järjestämislaki, jossa säädettäisiin muun muassa molempien kehittämisen rakenteista.

Sosiaali ja terveys yhdessä

Osaamiskeskukset luotiin pitkälti sosiaalialan tarpeisiin, mutta nyt niissä painottuu yhä enemmän yhteistyö terveydenhuollon kanssa. Tämä linja vastaa kuntien palvelu-uudistuksia, joissa sosiaali- ja terveydenhuolto yhdistetään.

Useat osaamiskeskusjohtajat kuitenkin muistuttavat, että yhteistyössä on varjeltava sosiaalialan erityisosaamista eikä kaiken kehittämistyön tarvitse olla yhteistä. ●

Sosiaalialan osaamiskeskukset

- Yhdeksän keskuksen toiminta alkoi pysyvästi 2002 alusta. Tuolloin tuli voimaan laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta 1230/2001 ja keskuksat saivat pysyvän valtion rahoituksen.
- Organisointi vaihtelee kuntien, yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja sosiaalialan järjestöjen muodostamista osakeyhtiöistä yhdistyksiin ja erilaisiin yhteenliittyimiin. Kukin keskus kattaa yhdestä neljään maakuntaa. Ruotsinkielinen osaamiskeskus on valtakunnallinen.
- Osaamiskeskustoimintaa tukee valtakunnallisesti Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan neuvottelukunta, jonka puheenjohtaja on johtaja **Eija Koivuranta** sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksesta.

Lisätietoja
Sosiaalitiedon edeltäjän, *Sosiaaliturvan* artikkeleita
 osaamiskeskusten toiminnasta ja vastaavasta
 pohjoismaisesta kehittämistyöstä
www.sosiaalitieto.fi > Artikkelipankki >
 Kehittäminen > Sosiaalialan osaamiskeskukset
www.stm.fi > Sosiaali- ja terveyspalvelut > Vastuut >
 Sosiaalialan osaamiskeskukset

Miten sosiaalialaa
 kehitetään muissa
 Pohjoismaissa?
 Lue *Sosiaalitiedon*
 verkkosivuilta
 Ulla Salonen-Souliénin blogi.
www.sosiaalitieto.fi

Koonnut: Erja Saarinen

Kymmenen vuoden saavutuksia ja pettymyksiä

SOSIAALI
ALAN
OSAAMIS
KESKUKSET
10
VUOTTA

Sosiaalialan osaamiskeskuksat ovat kehittäneet sosiaalialaa kymmenen vuotta. Kysymme keskusten johtajilta, mitä on saavutettu ja mitkä ovat olleet suurimmat pettymykset.

1. Mitkä ovat osaamiskeskuksen kolme tärkeintä aikaansaannosta?
2. Mikä on ollut vaikeinta tai suurin pettymys kehittämistyössä?
3. Mikä turvaa sosiaalialan kehittämisen vastaisuudessa?

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, ISO, johtaja **Tarja Kauppila**

1. ● Aiemmin lähinnä keskenään kilpailleiden maakuntien vaikuttava, maakuntarajat ylittävä kehittämissyhteistyö ISO:ssa.
● Päihdetyön profiilin nosto ja verkostomaisen kehittämiskäytännön luominen.
● Osallistuminen sosiaalialan kansalliseen tietotekniikan kehittämistyöhön *Tikesos*-hankkeessa ja siinä Itä-Suomen yliopiston mukaan saaminen.
2. ● Vastata lakisääteisiin tehtäviin ja alueen suuriin haasteisiin niukoilla resursseilla ilman julkisen sektorin kestävä kehityksen linjausta työn katu-uskottavasta, pitkäjänteisestä tukemisesta.
3. ● Lainsäädäntö, kehittämiseen kohdennettu valtionavustus ja arvostus alan osaamisen jatkuvaan kehittämiseen tutkimustiedon tuella.
● Sosiaalialan tutkimus-, koulutus- ja kehittämistyön vaikuttavasti yhdistävä toiminta.

Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området

Ab Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området, FSKC, toimitusjohtaja **Torbjörn Stoor**

1. ● Lasten ja perheiden varhainen tukeminen: hankkeita ja menetelmäkoulutuksia, perhekeskustoiminnan aloittaminen ja pohjoismainen yhteistyö.
● Tutkimuksen, koulutuksen ja käytännön työn linkittäminen. Yliopiston, ammattikorkeakoulun ja kuntien välisen yhteistyön foorumina *Mathilda Wrede-instituutti FSKC:ssä*, kehittämisen ja koulutuksen yhteiset praksisareenat viidessä kunnassa.
● Arviointien tekeminen ja arviointiosaamisen levittäminen kuntiin ja järjestöihin.
2. ● Kehittämistyön hitaus, kun toimintaympäristö muuttuu yhä nopeammin.
● Kehittämisen ja tutkimisen yhteen nivominen: vaikeaa saada rahoitusta ja tukea toiminnalle, jossa molemmat ovat mukana.
3. ● Turvattu kehittämis- ja tutkimustoiminta myös ruotsiksi, ruotsinkielisen väestön ja henkilökunnan tarpeet huomioiden tasapuolisesti koko ruotsinkieliselle väestölle.
● Vakaa ja ennakoitavissa oleva rahoitusrakenne.

Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom Oy, toimitusjohtaja **Tarja Myllärinen**

1. ● Moniammatillisten kehittämis- ja yhteistyöverkostojen luominen kuntien, kuntayhtymien sekä alan koulutus- ja tutkimusyksiköiden, kolmannen sektorin ja yrittäjien kanssa.
● Sosiaalialaa ja sosiaalityötä laajempi hyvinvointipalvelujen kehittäminen.
● Vammaistyön kehittäminen, kuten henkilökohtaisen avun koordinaatio *Socomin* palvelutuotantona ja lyhytaikaisen perhehoidon käytäntöjen yhdenmukaistaminen.
● Ikäänntyneiden palveluneuvontapisteiden kehittäminen, seudulliset palveluoppaat ja sähköisen asioinnin edistäminen.
2. ● Kehittämisrahoituksen sirpaleisuuden takia lyhytjänteinen toiminta aiheuttaa työntekijöille jatkuvaa epävarmuutta ja kevyelle hallintorakenteelle jatkuvan raskaan rahoitushaun.
3. ● Sosiaali- ja terveydenhuollolle samanlaiset mahdollisuudet tutkimus- ja kehitysrahoitukseen: vaikuttavat palvelut edellyttävät molempien osin erillistä ja osin yhteistä kehittämistä.

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, *Koske*, johtaja **Marja Heikkilä**

- Osaamiskeskus pysyvänä kehittäjänä ja koordinoijana, innovaattorina sekä puolueettomana osapuolena: työryhmien ja -kokousten koolle kutsuja ja koordinoija, vapaamuotoisten foorumien ja neutraalin maaperän tarjoaja.
 - Alueen toimijoiden linkki valtakunnallisiin kuulumisiin ja valtakunnalliseen vaikuttamiseen.
 - Yksittäinen helmi muun muassa maakunnallinen ammattilaisten sähköinen yhteisöverkko, Sonette.
- Kehittämisen hankekeskeisyys ja lyhytjänteisyys perusrahoituksen niukkuuden vuoksi. Tutkimuksen saaminen kehitystyön pohjaksi edellyttää pitkäjänteistä otetta.
 - Keski-Suomen polarisaatioketju, johon ei ole kyetty riittävästi pureutumaa.
 - Se hetki, kun valkeni, ettei kehittämissyksiköille tule jatkorahoitusta.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tiivistä yhdessä tekeminen. Osaamiskeskus tärkeä vaikuttaja siinä, että palveluissa kohdeltaisiin ihmistä kokonaisena.
 - Kehittämistä enemmän tutkitun tiedon pohjalta.
 - Ihmisen kokoisten palveluiden ja työpaikkojen puolustaminen ja työhyvinvoinnin esillä pitäminen.

Pikassos, sosiaalialan osaamiskeskus Kanta-Hämeessä, Pirkanmaalla ja Satakunnassa, toimitusjohtaja **Kristiina Laiho**

- Tunnustettu asema kehittämistyön asiantuntijaorganisaationa ja verkosto-osaajana.
 - Pysyvät verkostot, joiden avulla syntyä pieniä ja isoja tuloksia, nopeasti tai pitkällä aikavälillä.
 - Vilkaan hanketoiminnan synnyttäminen.
- Opetuksen, tutkimuksen ja käytännön välisen yhteistyön tulokset eivät ole vastanneet odotuksia, vaikka halua on ja yhteistyötä tehdään paljon.
 - Lyhyissä sykleissä toteutettavat hankkeet ja niiden poukkoileva ja kehittämistyötä aliarvioiva rahoitus.
- Uskon osaamiskeskustoimintaan! Rakenne on välttämätön turvaamaan kaikkien kuntien ja eri toimijoiden mahdollisuudet kehittää voimiaan yhdistäen sosiaalialaa.
 - Taloudelliset resurssit turvattava ja ylläpidettävä riittävä kehittäjäosaajien joukko.

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus, *Socca*, johtaja **Pirjo Marjamäki**

- Sosiaalityön käytäntötutkimuksen ja käytännön opetuksen toimintamallien luominen.
 - Lapsikeskeisen sosiaalityön kehittäminen.
 - Asunnottomien palveluiden kehittäminen.
 - Gerontologisen sosiaalityön kehittämisen pioneeriä.
- Varhaiskasvatusta, lastensuojelua ja asunnottomien palveluja koskevat kehittämissyksiköt luotiin 2005–2008, mutta nyt ne ovat hankerahoituksen varassa eikä tiedetä, miten toimintamallit saadaan säilytettyä rahoituksen päättyttyä.
 - Alueen kunnissa on vahvaa omaa kehittämistoimintaa ja *Soccan* toiminta pitäisi saada palvelemaan kiinteästi kuntien omia sosiaali- ja terveydenhuollon strategioita. Tämä on vaikeaa: *Soccan* toiminta nähdään helposti "ulkoistettuna kehittämistoimintana".
- Yliopistoyhteys on *Soccan* vahvuus ja myös ykköshaaste: saatava syntymään yhdessä yliopiston kanssa laajapohjaista tutkimusta, johon kiinnittyisi niin ammatillista lisensiaatin tutkimusta tekevät kuin tohtoriopiskelijat.

Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus *Verso*, johtaja **Päivi Hiltunen**

- Suunnitelmallinen alueellinen yhteistyö kuntatoimijoiden, järjestöjen ja yritysten kanssa.
 - Hyvä linkittyminen sosiaalialan kehittämishankkeeseen ja nyt *Kaste*-ohjelmaan sekä yhteys muihin kehittämishankkeisiin, näistä tiedon tuominen alueelle.
 - Tutkimustiedon tuominen alueelle sekä omat selvitykset ja tutkimukset yhdessä alueellisen yliopistoyksikön kanssa. Ajankohtaisen tiedon välittäminen ja palvelutarvemuutoksia ennakoivan tiedon tuottaminen.
- Valtionhallinnon ajoittainen "heiluvuus" suhteessa osaamiskeskukseen, ajoittainen epäselvyys osaamiskeskusten asemasta.
- Rahoituksen, aseman ja tehtävien vakaus ja pitkäjänteisyys, peruspalvelulähtöisyys, yhteys kuntatoimijoihin ja tutkimustahoihin sekä kiinteä yhteys asiakkaisiin, palvelujen käyttäjiin ja tarvitsijoihin.

Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus

Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus, *Sonetbotnia*, kehitysohjaaja **Arto Rautajoki**

- Maakuntien alueelliset ohjausryhmät: toteuttavat alhaalta ylöspäin -periaatteella toimintaa ja saavat aikaan laajaa kuntayhteistyötä, neutraali foorumi eri toimijoille.
 - Kantavat verkostorakenteet, verkostoja on helppo mobilisoida.
 - Yhä uusia ulottuvuuksia tarjoava tiimityö.
- Kehittämistyön hitaus ja jatkuvuuden puute, liikaa *ad hoc*-tyyppistä toimintaa.
- Pitkäjänteinen kehittämistoiminta pysyvän kehittämisrakenteen pohjalta. Erillinen, riittävä kehittämisrahoitus sosiaalialalle ja tiivistä yhteistyötä muiden hyvinvointipolitiikan sektoreiden, hallintokuntien, tieteenalojen ja osaamiskeskittymien kanssa.
 - Tiivis yhteistyö alueen toimijoiden kanssa.
 - Sosiaalialan substanssin vahvistaminen etenkin moniammatillisissa ja -tieteellisissä yhteyksissä.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, *Poske*, kehitysohjaaja **Kaisa Kostamo-Pääkkö**

- Virtuaalinen sosiaali- ja terveystalokeskus kunnille ja kuntalaisille ja kansalaisneuvonta Lapin maakunnan asukkaille.
 - Konsultaation välittäminen ammattilaisten kesken.
 - Uusien menetelmien ja toimintatapojen kehittäminen ja juurruttaminen: esimerkiksi työparien välittäminen työparityöskentelyä varten, läheisneuvonpidon käyttöönotto ja asiakaskehittäjätoiminta.
 - Vaikuttavuuden arvioinnin ja tiedontuotannon kehittäminen käytännöistä lähtevänä ja käytännössä tehtävänä.
 - Saamelaisen palveluiden kehittäminen yhdessä saamelaisalueen kuntien, Saamelaiskäräjien ja Samisoster ry:n kanssa.
- Kehittäjien rekrytoinnin vaikeus.
 - Rahoitukseltaan kaksivuotiset hankkeet, joista ei synny pitkäkestoista kehittämistyön rakennetta.
 - Puuttuvat valtakunnalliset ratkaisut opetuksen, tutkimuksen ja kehittämisen yhteisistä rakenteista.
- Pysyvä opetuksen-, tutkimuksen ja kehittämistoiminnan rakenne, joka turvaa toimijoiden tasapuolisen osallistumisen ja rahoitus, joka jaetaan suhteessa alueen väestöpohjaan ja pinta-alaan.

Länsi- ja Keski-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus *Sosiaalitalito*, toimitusjohtaja **Merja Salmi**

- Keskeinen rooli koko alueen kattavan sosiaalipäivityksen aikaansaamisessa.
 - Sosiaalipalveluiden talouden, tiedon tuotannon ja vaikuttavuuden teemojen eteenpäin vieminen.
 - Alueellisen hyvinvointitiedon tuottaminen.
 - Kehittämisosaamisen vahvistuminen kunnissa ja suunnittelu- ja päätöksentekoprosessien tietoperustan vahvistaminen
- Kehittämistyön estyminen tai hidastuminen ennakoimattomista syistä, kuten avainhenkilön vaihtumisen, kunnallispoliittisten linjausten tai valtakunnallisen ohjauksen lyhytjänteisyyden vuoksi.
 - Pitkäjänteisen rahoituksen puuttuminen.
 - Kehittämisen hitaus – tulokset näkyvät vasta pitkällä viipeellä.
- Pitkäjänteinen rahoitus.
 - Vahvat strategiset linjaukset valtakunnallisesti.

Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, *Vasso*, toimitusjohtaja **Merja Anis**

- Lastensuojelun kehittämistyön jatkumo, muun muassa Varsinais-Suomen sijaishuollon yksikön vakiintuminen ja lastensuojelun kehittämisyksikkö, joka kehitti myös avohuoltoa.
 - Keskeinen rooli Varsinais-Suomen maahanmuuttopoliittisen ohjelman rakentamisessa. Sen tekeminen yhdisti alueen toimijoita ja synnytti hyvän ohjelman, jonka linjaukset ovat kantaneet käytäntöön.
 - Alueellisen hyvinvointitiedon kokoaminen ja hyödyntäminen *Tieto-hyöty*-hankkeen avulla.
- Vuosia kestäneen verkostoitumisen ja suunnittelutyön tuloksena aikaansaadun lastensuojelun kehittämisyksikön lakkauttaminen valtion rahoituksen loppumisen vuoksi.
 - ”Yhteen hiileen puhaltamisen” vaikeus. Tässä on edetty, mutta edelleen katsotaan liiksi asioita vain oman kunnan tai organisaation näkökulmasta, eikä hyödynnetä osaamiskeskusta yhteistyössä.
- Sosiaalialan kehittämistyöhön ja käytäntötutkimukseen kestävä rahoitus ja paremmin resursoitu kehittämisrakenne, jossa on yhteydet terveydenhuollon ja muiden hyvinvointipalveluiden kehittämiseen.
 - Kehittämisen ja käytännön työn perustuttava vahvemmin tutkittuun tietoon.